

Eğitimle Yaşam Çatışmasında Mühendisler ve İdeoloji* – Ertuğrul Bilir

08 Eylül 2010

ÖZET

Ülkemizde akademinin en önemli işlevlerinden birisi meslek insanı yetiştirilmesidir. Uluslararası kapitalist işbölümünde ülkemizin aldığı yer, bilimsel çalışmalara ayrılan kaynakların sınırlılığına yol açmaktadır. Yine teknolojiye ve üretim sistemlerindeki değişimle birlikte çalışma yaşamında tutunabilmek için giderek daha yüksek öğrenimin zorunlu hale gelmesi de üniversitenin bu ihtiyaca göre daha fazla biçimlenmesine yol açmaktadır. Ülkemizde geleneksel olarak üniversite eğitimiyle doktor, mühendis, hukukçu, iktisatçı ve diğer mesleklerin elemanı olarak yaşamın geri kalanını daha iyi şartlarda geçirmek hedeflenmektedir.

Mühendisler, Türkiye'deki iş gücünün % 2-3'lük bir kesimini oluşturan bir meslek grubudur. Ancak gerek yüksek öğrenim görmüş bir grup olmaları, gerek işyerlerinde yönetim kademelerinde kapladıkları yer nedeniyle toplumsal yaşamda nicel varlıklarından daha fazla önemsenen bir meslek grubudur. Mühendislerin mesleki örgütü olan TMMOB'nin, doktorların mesleki örgütü olan TTB ile birlikte ülkemizdeki ilerici toplumsal muhalefetin önemli bileşenlerinden olması da bu meslek gruplarının önemini artırmaktadır.

Mühendislerin toplumsal olaylara belli ve ortak bir yaklaşım tarzı olduğu kanısı mühendislerin içinde ve dışında yaygındır. Bu iddia kendi içinde, üniversite eğitimi sürecinde alınan teknik eğitimin ve sonrasında yapılan teknik işlerin mühendislere, diğer toplumsal faktörlerden özerk olarak ortak bir ideolojik formasyon kazandırdığı varsayımını taşımaktadır. Mühendisler toplumsal olaylara acaba mesleki eğitimlerinden ve deneyimlerinden etkilenerek mi bakarlar? Eğer böyle bir eğilim var ise söz konusu bakışın etkisi ne yöndedir?

Üretim süreci, sendikalar ve sınıf yapısı üzerinde özellikle son 30 yılda yapılan tahlillerin önemli bir kısmında daha eğitilmiş olan beyaz yakalılarının üretim sürecindeki oransal artışıyla sendikaların zayıflaması arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur. Söz konusu kesimlerin toplu hareket etmeye yatkın olmadıkları, birey olarak hareket etme eğilimlerinin daha kuvvetli olduğu, bu nedenlerle artık sendikaların sonunun geldiği sıklıkla ifade edilmektedir. Ancak bu saptamanın geçerliliği, özellikle de her dönem geçerliliği tartışmalıdır. Bu kesimler eğitim, çalışma ve yaşam koşullarının

etkisiyle belli dönemlerde sendikal örgütlenmeye uzak olan kesimler olsa da, koşullar değişmektedir.

Diğer beyaz yakalılarından ve profesyonel meslek gruplarından farklı olarak mühendisler hakkındaki önemli iddialardan birisi “toplumsal mühendislik” iddiasıdır. Yani mühendislerin aldıkları eğitimin özelliğinden kaynaklı olarak toplumsal olaylara belli ve ortak bir şekilde baktıkları, pragmatist ve sonuç alıcı oldukları, toplumsal süreçleri teknik süreçlere tabii olarak ele aldıkları şeklinde bir iddia söz konusudur. Ülkemizde mühendisler üzerine yapılmış en önemli çalışmalardan birisi olan Nilüfer Göle'nin “Mühendisler ve İdeoloji” isimli çalışması da mühendislerin yapısal olarak “modernleşmeci” olduğu tezini savunmakta ve “mühendislik ideolojisi” iddiasının önemli dayanaklarından birisi olmaktadır. Ancak, 1980'li yıllarda Turgut Özal'ın ve ANAP'ın ülke yönetimindeki uygulamalarını “mühendis” kimliğiyle özdeşleştiren bu yaklaşım sonraki yıllarda mühendis kökenli olmayan siyasi kadroların da benzer politikaları sürdürmeleri nedeniyle daha da fazla sorgulanması gereken bir yaklaşımdır.

Mühendisler sınıfsal konumları tartışmalı olan bir meslek grubudur. Sermaye sahibi haline gelerek kapitalist sınıfa dâhil olan küçük bir kesim dışındaki büyük çoğunluğun konumu, “yeni orta sınıf”, “yeni küçük burjuvazi”, “çelişkili sınıfsal konumlar”, “proleterleşme” gibi kavramlarla tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu tartışmalar elbette ki nesnellikten, üretim süreci içinde mühendislerin bulunduğu ara konumlardan kaynaklanmıştır. Ancak nesnellik tarihsel sürecin parçasıdır. İçinde bulunduğumuz dönemin mühendislerinin büyük çoğunluğu 150 yıl önceki mühendisten yaptığı iş, işlev, görelî yaşam düzeyi açılarından önemli farklar taşımaktadır.

Biz bu çalışmada bir meslek grubu olan mühendislerin toplumsal olaylara bakışını ve tutum alışlarını anlamaya çalışacağız. Temel tezimiz, mühendislerin aldıkları eğitim ve yaptıkları işin mesleki özelliklerinin toplumsal olaylara bakışlarını etkilediği, ama belirlemediğidir. Belirleyici olan ise sınıflar arasındaki mücadelenin durumundan etkilenen bir ağırlıkla sınıfsal pozisyonlardır. Özellikle neo-liberal dalgayla birlikte tüm emekçi kesimler gibi mühendisler de proleterleşme süreci derinleşmiş ve güvencesizlikten etkilenmiştir. Bu şartlarda mühendisler sınıf mücadelesinde daha aktif yer almaya aday bir meslek grubudur.

GİRİŞ

Üretim faaliyeti insanın toplumla ve doğayla kurduğu bir ilişkidir. Bu nedenle salt bir ekonomik etkinlik değildir, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal bir etkinliktir. Yapılan iş ve işte bulunulan ortam, girilen ilişkiler, konum, elde edilen gelir, hem tek tek insanların, hem de insan topluluklarının hayata bakışını etkiler. Çok sayıda farklı etken nedeniyle hiçbir konum, insanı ve insan topluluklarını tek bir tavra yöneltmez. Yani zamanıyla, biçimiyle önceden otomatik olarak belirlenmiş görüş ve tutumlar yoktur. Ancak, öte yandan, tarihsel deneyim bize göstermektedir ki, insan toplulukları, temel olarak sınıfsal zeminde, ağırlıklı olarak belli durumlarda belli tepkiler vermektedir.

Mühendisler toplumsal olaylara acaba mesleki eğitimlerinden ve deneyimlerinden etkilenerek bakarlar mı? Eğer böyle bir eğilim var ise söz konusu bakış ne yönde etkiler? Yoksa mühendislerin siyasal ve toplumsal duruşunun ana çizgilerini toplumdaki hâkim ideolojik eğilimler mi belirler?

Mühendislerin olaylara belli bir yaklaşım tarzı olduğu kanısı mühendislerin içinde ve dışında yaygındır.

Biz bu çalışmada bir meslek grubu olan mühendislerin toplumsal olaylara bakışını ve tutum alışlarını anlamaya çalışacağız. Temel tezimiz, mühendislerin aldıkları eğitim ve yaptıkları işin mesleki özelliklerinin toplumsal olaylara bakışlarını etkilediği, ama belirlemediğidir. Belirleyici olan ise sınıflar arasındaki mücadelenin durumundan etkilenen bir ağırlıkla sınıfsal pozisyonlardır.

Çalışmamızda öncelikle mühendislerin ve mühendisliğin tarihi üzerinde durulacaktır. Sonrasında mühendislerin ideolojik ve toplumsal konumlanışlarına ilişkin farklı yaklaşımları özetle aktaracağız. Üçüncü bölümde ise başta TMMOB tarafından gerçekleştirilen araştırmalar olmak üzere, yapılmış çeşitli araştırmaların verilerini ele alarak önermelerin geçerliliklerini değerlendireceğiz.

1. MÜHENDİSİN VE MÜHENDİSLİĞİN KISA TARİHİ

Batı dillerinde mühendis sözcüğünün karşılığı (İng. “engineer”, Fr. “ingénieur”, Alm. “ingenieur”, İt. “ingegnere”), Latince “maharet, hususi bir zekâ sahibi” anlamına gelen “inginerium”dan gelmektedir. Fransızca ve İngilizce ’de “genie, genius” deha anlamına gelmektedir. Türkçedeki “mühendis” sözcüğü ise Farsça kökenlidir ve “hendeseçi” anlamına gelir. Mühendis, eski Arapçada toprak ölçümü, su kanalları, yol işleri ile uğraşanlara denilmektedir. TDK sözlüğü de mühendisi Arapça kökenli bir sözcük olarak ve “mühendislik mesleğinden olan kimse” şeklinde tanımlamakta, mühendislik ise “Yol, köprü, yapı, gemi ve uçak yapımı ile madeni, su ve elektrik işleri gibi bayındırlık ve zanaatla ilgili teknik çalışmalardan birini konu edinen meslek” olarak tanımlamaktadır. Mimar ise TDK sözlüğünde “yapıların tasarını yapıp bunların kurulmasına bakan sanat adamı” olarak Arapça kökenli bir sözcük olarak verilmektedir.

Modern anlamda mühendislik sanayi devrimi ve kapitalizmin ihtiyaçlarıyla ortaya çıkmıştır. Yavuz Bayülken de “yaklaşık 1850’lerde, sanayileşmenin belirli bir aşamasında doğan, çağdaş kimliğini 1929 büyük ekonomik krizi ile bulan mühendis, küreselleşen kapitalizmle birlikte yeni bir kimlik arayışının peşindedir” demektedir.

İlk mühendislik okulu 1757 yılında Fransa’da açılmıştır. 1794’te ise Ecole Polytechnic kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nda mühendislik eğitimi devletin Avrupa karşısında askeri gerilemesi karşısındaki yenilenme arayışları içinde başlamıştır. Batılı anlamda ilk mühendislik eğitimi 1773 yılında Tersane Hendesehanesi adıyla eğitime başlamış ve 1784’te Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (İmparatorluk Deniz Mühendishanesi) adını almıştır. Bu okul, bugünkü Deniz Harp Okulu’nun temelini oluşturmaktadır. Daha sonra 1795 yılında Mühendishane-i Berr-i

Hümayun kurulmuştur. İstanbul Teknik Üniversitesi, kuruluşunu Mühendishane-i Berr-i Hümayun'a dayandırmaktadır. Mühendishane-i Berr-i Hümayun, 1883'te Hendese-i Mülkiye, 1909 yılında Mühendis Mekteb-i Alisi (Mühendislik Yüksekokulu) adını almış ve sivil mimar ve mühendisler yetiştirmeye başlamıştır.

1882 yılında ise bugünkü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin köklerini aldığı Sanayi-i Nefise Mektebi kurularak resim, heykel ve mimarlık eğitimine başlanmıştır.

Böylece 19. yüzyıl sonunda sivil anlamda mühendislik birikimi oluşmaya başlamıştır. 20. yüzyıl başlarında Hendese-i Mülkiye'den yılda 10 ila 20 civarında mühendis mezun olmaktadır.

ABD'de ise 1900'de 37 bin mühendis ve 10 bin mimar vardır ve bu meslekler toplamda iş gücünün %0,17'sini oluşturmaktadır.

Bu birikim 1908 yılında 2. Meşrutiyetin ilanının ardından Osmanlı'da bilinen ilk mühendis ve mimar örgütü olarak Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Cemiyet tüzüğünde "Osmanlı mimar ve mühendislerinin haklarını korumak" amacını belirtmiştir. Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti'nin 1908-10 döneminde 78 asli üyesi vardır.

Cumhuriyet döneminde ise mühendis ve mimarlar ayrı örgütlenmeye başlamışlardır. 1926 yılında Türk Mühendisler Birliği ve Türk Yüksek Mühendisler Birliği, 1927 yılında ise Türk Yüksek Mimarlar Birliği kurulmuştur. Bu örgütlerin dışında da bazı örgütler kurulmuştur.

Mühendislik ve mimarlık alanını düzenlemek üzere 1927 yılında 1035 sayılı "Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun" çıkmıştır. Bu yasa gerekli eğitimi almamış kişilerin mühendis ve mimar sıfatıyla çalışmasını engellemeyi hedeflemiştir. 1938 yılında çıkarılan 1035 sayılı yasa ortadan kaldırılmış ve alan halen geçerli olan 3458 sayılı yasa ile düzenlenmiştir.

1930'lu yılların sanayileşme doğrultusunda atılan adımları içinde mühendisler teknik bir güç olarak yer almış ve milli teknik gücü yaratmayı hedefini benimsemişlerdir. Bu yıllarda planlama, kalkınma ve hizmetlerin yaygınlaştırılması mühendislerin temel hedefleri olmuştur.

1940'larda yabancı mühendis ve mimarların çalıştırılmasına karşı tepkiler geliştirilmiştir. 1949 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi binasının projelerinin Amerikalı mühendis ve mimarlara yaptırılmak istenmesine karşı Ankara'da yapılan yürüyüş bir köşe taşı olmuştur.

1950'li yıllarda Türkiye'de devlet toplum ilişkilerini yeniden düzenleme doğrultusunda çeşitli örgütler oluşturulmuştur. 1951 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 1953'te Türk Tabipler Birliği (TTB), 1954'te Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve Türk Veteriner Hekimler Birliği (TVHB), 1956'da Türk Eczacıları Birliği (TEB), 1957'de Türk Ziraat Odaları Birliği (TZOB) çıkarılan yasalarla kurulmuştur. Öte yandan 1952 yılında da Türk-İş kurulmuştur. Bütün

bu kurumlaşmalar korporatist bir temelde toplumun yapılandırılmasının parçası olarak kurulmuşlardır.

TMMOB kuruluş aşamasında 10 mühendis odasının kurulmasına karar vermiş ve bu odalara bağlı 7000'e yakın üyeye faaliyete geçmiştir. Bu dönemde üyelerin %78'i memur, %22'si serbest çalışan durumundadır.

Eski TMMOB Başkanlarından Bülent Tanık TMMOB tarihini, mühendisliğin yaşadığı değişimlerle birlikte 3 döneme ayırıyor:

- 1.(1954-1965) Seçkinci (elitist) Etkinlik Dönemi.
- 2.(1965-1980) Kitleleşme ve Kitlesele Politizasyonda Etkililik.
- 3.(1980-1990) Küçük Girişimci Etkililiği.

Tanık'ın yorumuna göre, TMMOB'nin kuruluş yıllarından 1965'lere kadar olan dönem hem mühendisler hem de örgüt açısından seçkinci bir dönemdir. Mühendis ve mimarlar toplumda ve ülke siyasetinde etkili konumdadırlar. TMMOB, yöneticiler ile yakın ilişki içindedir ve buna bağlı bir etkinliğe sahiptir. 1965'lerden itibaren ise sayısı hızla artmakta olan özel ve kamu okullarından mezun olan mühendis ve mimarlara karşın ekonomide ve sanayide yaşanan çarpıklığın sonucu olarak mühendislik seçkinlikten uzaklaşarak bir kitle mesleği haline gelmiştir. 1965 sonrasında üye varlığındaki kitleleşme ve politizasyona bağlı bir etkililik dönemi yaşanmıştır. 1970 sonrasında kitlesele politizasyona bağlı etkililik döneminde gerileme sezilmeye başlamış ve ardından 1980 darbesi gelmiştir.

Tanık'ın yaptığı dönemlemeye birçok kişi ve mevcut TMMOB yönetimi tarafından da bir milat olarak kabul edilen 1973'ü eklemek gerekiyor. 1960'lı yılların politize olmuş gençleri yavaş yavaş oda yönetimlerine gelmiş ve 1973 yılında Teoman Öztürk'ün Yönetim Kurulu Başkanı seçilmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Önceki dönemde ortaya çıkan meslekçiliğe dayalı parçalanma eğilimleri bu dönemde zayıflamış, TMMOB kendisini "teknik eleman mücadelesinin" bir parçası olarak tanımlamıştır.

Mühendislerin yaşadığı ekonomik ve statü kayıpları ile 1960'ların toplumsal politizasyon süreçlerinin bir bileşimi olarak mühendisler değişik örgütlenmeler de oluşturmuşlardır. Büyük çoğunluğu halen kamuda çalışan mühendisler 1961 Anayasa'sının tanıdığı sınırlı sendikal örgütlenme haklarına dayanarak tespit edilebildiği kadarıyla 12 sendika kurmuşlardır.

Bu sendikalar içinde en etkin olanı 1970 yılında kurulan Teknik Personel Sendikası (TEKSEN) olmuştur. Faaliyet yürütebildiği 1 yılı biraz aşkın süreçte TEKSEN 5 000 üyeye ulaşmış, kamuda çalışan 35 000 teknik elemanın katıldığı 2 hafta süreyle işyerinde iş yapmama eylemine öncülük yapmıştır. TEKSEN'in temel mücadelesi kamuda 4/10195 sayılı Kararname ile çalıştırılan ve

statüsü ne işçi, ne memur sayılan teknik elemanların grevli toplu sözleşmeli sendika haklarına kavuşmasını sağlamak olmuştur.

1970'lere kadar teknik elemanlar arasında yüksek mühendislerin mühendisi, mühendislerin teknik elemanları ve hepsinin işçileri küçük gördüğü bir bakış vardır. Ancak TEKSEN tüm teknik eleman grubunu bir arada örgütlemeyi hedeflemiştir. Teknik eleman kavramı mühendis ve mimarların yanında tekniker, teknisyen vb. konumlarda çalışanları da kapsamaktadır.

TEKSEN'in sloganları "Mühendis, Mimar, Teknisyen, Tekniker Yok, Teknik Eleman Var", "Memur Değil, İşçiyiz" şeklindedir. İşçi olma iddiasına mühendisler içinde "biz amele miyiz?" diyerek karşı çıkışlar olmuştur. O dönemdeki TMMOB yönetimi teknik elemanların ortaklaşa giriştiği eylemlere karşı çıkmasına rağmen TEKSEN'in aldığı eylem kararları uygulanmıştır.

12 Mart sonrasında yapılan Anayasa değişiklikleri sonucunda diğer memur sendikalarıyla birlikte TEKSEN de kapatılmıştır. Bunun üzerine teknik eleman mücadelesini güçlü ve diri tutmak amacıyla Türkiye Teknik Elemanlar Birliği (TÜTEB) kurulmuştur. Daha sonra ise Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) kurulmuştur.

1973 sonrasında TMMOB ile TÜTED arasında sıkı bir ilişki vardır. TMMOB yayınlarında tüm teknik elemanların grevli ve toplu sözleşmeli sendikal mücadelesini yürütmenin adresi olarak TÜTED gösterilmiştir. TÜTED ile TMMOB arasındaki ilişkinin bir boyutu da TÜTED yöneticilerinin bir kısmının aynı zamanda TMMOB yöneticisi olmasıdır.

TÜTED, TMMOB'nin de içinde yer aldığı Teknik Eleman Kurultaylarının düzenlenmesinde yer almış ve öncülük yapmıştır. 1974, 75 ve 76 yıllarında yapılan Teknik Eleman Kurultayları ile teknik elemanların sorunlarının çözümü için grevli toplu sözleşmeli sendika talebi dile getirilmiştir.

TÜTED ve 1973 sonrasında TMMOB, teknik elemanların işçilerden ayrı sendikada örgütlenmesi düşüncesine karşı çıkmış, kol ve kafa işçilerinin birliği açısından birlikte örgütlenmesi gerektiğini savunmuştur. Teknik Eleman Kurultaylarından da bu yönde kararlar çıkmıştır.

1975 yılında yapılan 2. Teknik Eleman Kurultayı'nın hazırlık sürecinde mühendislerin de içinde yer aldığı teknik elemanların konumu şu şekilde değerlendirilmektedir:

"Teknik elemanlar çalışanların bir kesimini oluştururlar. İşçi sınıfı gibi homojen bir yapıya sahip değillerdir. Genel olarak üretim süreci içerisindeki yerleri, artı değer yaratabilmeleri, üretim araçlarına sahip olmayıp, işgüçlerini satmaları, onları işçi sınıfına yaklaştıran özelliklerdir. Kökenleri, alışkanlıkları, toplumsal yaşantıları itibarıyla küçük burjuva çevrelere yakındırlar. Ancak birer ücretli olarak çıkarları onları gün geçtikçe işçi sınıfına daha çok yaklaştırmakta, işçi sınıfıyla omuz omuza getirmektedir."

1971 muhtırası sonrasında memurların sendikalaşması yasaklanmıştır. İşçi statüsünde çalışan mühendislerin sendikalaşma oranları düşük kalmasına karşın, çeşitli örgütlenme ve grevler yaşanmıştır.

1970'li yıllarda TMMOB ve TÜTED çalışmalarında ülkenin emperyalizmden bağımsızlığı, faşizme karşı mücadele konuları önemli yer tutmuş, diğer çalışmalar bu eksen üzerinden şekillenmiştir. Teknik elemanların yoksullaşması ve hak kayıpları karşısında yürütülen mücadelenin doruğa çıktığı süreç ise 19 Eylül 1979'da TMMOB tarafından kararlaştırılan ve diğer demokratik örgütler ve sendikaların da destek verdiği iş bırakma eylemi olmuştur. Bu eylem 55 ilde ve 740 işyerinde hayata geçirilmiştir.

12 Eylül darbesiyle TÜTED kapatılmış, TMMOB'ye davalar açılmış, bazı şubeleri kapatılmış, TMMOB çalışmaları kısıtlanmıştır. 19 Eylül eylemi nedeniyle TMMOB yöneticilerine davalar açılmış ve Teoman Öztürk bir süre tutuklu kalmıştır.

Yapılan yasal değişikliklerle kamuda çalışan mühendislerin odalara üyelik zorunluluğu kaldırılmış, yönetici olmak için 10 yıllık mühendis olma şartı getirilmiştir. 12 Eylül sonrası TMMOB muhalif tutumunu korumaya çalışmış ve meslek alanlarını düzenlemeye yönelmiştir.

Bu dönem küçük işyeri sahiplerinin TMMOB üzerindeki etkinliği artmış, rekabet ve meslekçi çekişme eğilimleri artmıştır. Bütünleştirici ve dayanışmacı eğilim güç kaybetmiştir.

2. MÜHENDİSLER ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Mühendislerin toplumsal konumları ve olaylara yaklaşımlarına ilişkin farklı düzlemlerden tartışmalar söz konusudur. Teknokrasi, girişimcilik, yönetici elit gibi farklı açılardan mühendisler değerlendirilmektedir.

1970'li yıllarda "teknokrasi" ye toplumların değişiminde büyük önem atfeden birçok düşünür vardı.

D. Bell'e göre sanayi sonrası toplumlarda mülkiyet ilişkilerinin rolü azalacaktır. Marksizm'in iddiası geçersizleşmiştir. Sanayi toplumunda, tüm ilişkiler emek ilişkilerinden doğuyordu. Sanayi sonrası toplumda ise teknoloji ve gelişen kapitalist ilişkiler karşısında etkisini yitirmektedir. "Bilgi çağı"nda mülkiyet değil, bilgi önemlidir. Bilgi'ye sahip olan sınıflar diğer sınıflar üzerinde hegemonya kurma olanağının ellerine geçirebileceklerdi."

Öte yandan Openheimer ise "profesyonelin proleterleştiği" tezini savunmaktadır. "Benim tezim şudur: beyaz yakalı proleter işçi şu günlerde profesyonel-teknik istihdam alanın üst kesiminde çalışan özel bir profesyonel işçi biçimine dönüşüyor." Openheimer bu düşüncesini bürokratik örgütsel yapıların ortaya çıkmasına ve buna karşın "sınıf bilinçlenmesinin başlangıcı sayılabilecek savunma tepkilerine" yol açmasıyla açıklamaktadır.

Barbara ve John Ehrenreich ise 1977 yılında yayınlanan makalelerinde “Profesyonel-Yönetici Sınıf” kavramını tanımlamışlar ve mühendislerin önemli kısmını da bu sınıf içinde tanımlamaktadır. Profesyonel-yönetici sınıf “geniş bir mesleki becerisi, yüksek gelir düzeyi, gücü ve itibarı (prestige) olan kişiler” den oluşmaktadır ve bu sınıfı bir yanda yönetici sınıftan, öte yanda işçi sınıfından ayıran sınırlar bulanıktır.

PYS ve işçi sınıfı arasındaki ilişki “nesnel olarak çatışmacı bir ilişki” olarak tanımlanmaktadır. Bu iki sınıf arasında kapitalist sınıfa kendi emek güçlerini satmak zorunda kalmak ve bu sınıfla çatışma içinde olmak gibi ortaklıklar olmakla birlikte aralarında nesnel bir çatışma söz konusudur. Bu çatışma da “Taylorizm” süreciyle gelişen, kafa ve kol emeği arasındaki farklılaşma ve kontrol ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Öznel olarak ise işçilerde “fark ve düşmanlıktan oluşan karmaşık duygular”, PYS’de ise “diğerlerini hor görme ve babacanlık taslama eğilimleri” ortaya çıkmaktadır.

1976 yılında TMMOB tarafından yapılan Mühendisler-Mimarlar araştırmasını yürüten Ali Artun o zaman dünyadaki iki temel kampın ideologlarının mühendisleri aynı şekilde ele aldığını aktarmaktadır:

“1970’lerde mühendis itibarının zirvesindeydi. Artık üretim kadar toplumun da rasyonelleşmesi mühendislikten soruluyordu. Hem Sovyet, hem de Amerikan hegemonyasının ideologları, sözbirliği etmişçesine, geleceklerinin anahtarını, teloslarının hakikatini ‘bilimsel-teknolojik devrim’de görüyorlardı. (...) Mühendis bu yolculuğun önderi gibi görünmenin yanı sıra, adeta erişilecek insanın prototipi gibi de hayal ediliyordu: İnsanla makinenin, tasarımla uygulamanın, bilimle tekniğin, emekle ürünün yekvücut olduğu bir güç.

Bu yaklaşıma bir örnek İnşaat Mühendisleri Odası yayın organında yazan Ali Gevgilili’dir. Ali Gevgilili mühendisleri teknokrasi olarak değerlendirmekte ve ‘teknokrasi’yi “bürokrasinin aksine değer üretebilen yaratıcı bir sosyal grup” olarak değerlendirmektedir. Ülke sanayisinin gelişmesindeki geriliğin teknokrasinin oluşumunu geciktirdiğini, ancak bu kesimin ülkenin gelişmesiyle beraber gelişmekte olduğunu söylemektedir.

Gevgilili ülkenin sanayileşmesinde teknokrasiye değiştirici ve devrimci bir misyon biçmektedir.

“Jandarma devlet ideolojisini sürdüren bürokrat karşısında teknoloji üreten toplum ülküsünün savunucusu olarak teknik elemanlar kısa süreli uzlaşmalara yaklaşmayacaklardır. Aradıkları, genellikle, derin ve temelde bir değişiklik olacaktır”

“İnsan soyunun demokratik haklarını ete ve kemiğe büründüren, toplumcu güçlerin önündeki son engelleri de temizleyen genel tarihsel gidiş teknokrasi’yi çokluk yanında bulacaktır. Zira, teknoloji için özgürlük sorunu, en genel anlamıyla, kendini geliştirme sorunudur da...”

Ancak 1973 sonrası TMMOB'de hâkim hale gelen sosyalist mühendisler "teknokrazi"ye toplumda öncü rol atfeden bu görüşlere katılmamaktadır. Dönemin TMMOB ve TÜTED belgeleri mühendis-mimarların işçilerle beraber örgütlenmesi üzerinde durmakta, kamu çalışanları içinde bürokrat-teknokrat ikiliği oluşturulmasına karşı çıkmaktadır.

Mühendise ilişkin bir bakış açısı onu kapitalizmin rasyonelleştirme beklentilerinin uygulayıcısı olarak değerlendirmektedir. Bu akım çekirdekten yetişme bir mühendis olan Frederick W. Taylor'la simgeleşmektedir. Taylor'un 1911 yılında yayınlanan Bilimsel Yönetimin İlkeleri kitabındaki düşünceler kapitalist şirket yönetim tarzının uzun dönem ana kılavuzu olmuştur. Bu kitaba önsöz yazan ve mühendislikten çok girişimcilik yanıyla bilinen Henry R. Towne mühendisi "doğası gereği ekonomist" olarak değerlendirmektedir.

"Dolar, ... mühendislik uygulamalarında kurulan hemen her denklemin son terimidir. Başka bir deyişle, mühendisin doğru işlevi yalnızca fiziksel problemlerin nasıl çözüleceği sorusundan ibaret olmayıp, aynı zamanda bunların en ekonomik yoldan nasıl çözülebileceği sorusunu da içermektedir veya böyle olmalıdır. ... Bu nedenle mühendis mesleğinin doğası gereği, ekonomisttir."

Öte yandan yine bir Amerikalı düşünür olan Thorstein Veblen ise mühendisi, üretimin gelişmesinin önünde engel olarak gördüğü işadama ideolojisine karşı üretimi savunan ideal özne olarak görmektedir.

1998 yılında "Türkiye'de Mühendis-Mimar Kimliği ve Meslek Örgütlenmeleri Araştırması"nı gerçekleştiren Köse ve Öncü mühendisleri Taylor ve Veblen yönelimli olarak iki ideal tip üzerinden değerlendirmektedir. Köse ve Öncü'ye göre "teknik meslekler arasında önemli bir konumu temsil eden mühendislik mesleği, toplumun hâkim üretim tarzını belirleyen üretim ilişkilerinden bağımsız olarak tanımlanamaz"

"Kapitalist toplumsal örgütlenme ve üretim ilişkileri içinde yer almak durumunda olan mühendisin, bu yapı içerisinde kendini konumlandırması emek ve sermaye arasındaki bu temel çelişkidен bağımsız olamaz. Bu açıdan ilginç olan, mühendisin bu temel çelişki bağlamında mühendisliğe nasıl bir anlam yüklediğidir. Bu noktada mühendisin konumlanışı hakkında iki uç noktadan söz etmek mümkündür. O, ya sahip olduğu mesleki formasyona gönderme ile söz konusu temel çelişkinin gerçek bir çelişki olmadığı, bunun tümüyle bir yanılsama olduğu vurgusundan hareketle sermaye ve emeğin çıkarlarının uyum içerisinde birlikte var olabileceğini göstermeye çalışır ve mühendisliği, sermayenin rasyonelleri ile uyumlu olarak tanımlar ya da bu çelişkinin varlığından hareketle, emek ve sermaye arasındaki çelişkinin, aynı zamanda sermaye ile mühendislik arasında da mevcut olduğu ve bu nedenle mühendisin çıkarlarının sermayenin çıkarları ile uyumsuz olduğu sonucuna ulaşır.

Köse-Öncü'ye göre iki ideal tip, mühendisin, kapitalist üretim ilişkileri içinde iki uç konumunu temsil etmektedir: Bir yanda işverenin beklenti ve rasyonelleri ile uyumlu olan Taylor perspektifli mühendis, diğer yanda ise işverenle çelişik konumda olan Veblen perspektifli mühendis.

Çalışmaya göre Türkiye'deki mühendislerin çoğunluğu ücretli çalışan konumundadır. Bunların özel ekonomide yer alanlarının önemli bir kitlesi, ilkel üretim süreçlerinde istihdam edilen nitelikli işgücünü oluşturmaktadır. Diğer önemli bir bölümü ise kamu sektöründe çalışmaktadır. Çoğunluğu temsil eden bu gruplar, orta sınıf ve işçi sınıfı konumlarına dağılmakla birlikte, sahip oldukları ekonomik koşullar ve olanaklar itibariyle işçileşmiş ve yoksullaşmıştır.

Sağ siyasal ideolojilere yönelim, görece olarak daha iyi ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olan yönetim temelli kapitalist sınıf ve gelişmiş organizasyon yapılarındaki orta sınıf konumlarında yer alan mühendisler arasında daha çok yaygınlaşmakta ve bununla uyumlu olarak bu gruplar Taylorist mesleki ideolojiye yönelmektedir.

Ali Artun da bu kesimin toplumda diğerlerinden ayrılacak ortak toplumsal özelliklere sahip olmadığı görüşündedir. "Mühendisler ekonomik ilişkiler içinde farklı konumlarda, hatta farklı üretim tarzlarına bağlı olarak yer alırlar."

1980 yılında mühendislerin ideolojik yapıları üzerine doktora çalışmasını yapan Nilüfer Göle'ye göre Türkiye'deki mühendisler 1970'li yıllarda kendilerini aslında olduklarından farklı görerek Leninist bir ideolojiyi savunmuşlardır. Devrimci kimliği ardında modernleşmeciler yatmaktadır.

"Tarihselliği zayıf bir toplumda, yani yeninin –ekonomik, kültürel ya da bilimsel- içsel ve yapısal bir süreç olarak ortaya çıkamadığı bir toplumda yönetici seçkinlerin iradelerinin, modernleşmeci ideolojiler aracılığıyla toplumu yönlendirmede ağırlık kazandığını görüyoruz."

Nilüfer Göle konuyu "mühendis ideolojisi" açısından ele almış ve bir meslek grubu olan mühendislerin üretim süreci içindeki yerlerinin ötesinde toplumsal gelişme modellerinin savunucuları olduklarını söylemiştir. Bu bakımdan mühendisler toplumsal mühendislik ideolojisine sahiptir ve sosyal konularda da mühendislik yapılabileceğini öngörmektedir.

"Mühendisler kendilerini, kapitalizmin karşısında sanayileşmenin, geleneklerin karşısında rasyonalizm ve pozitivistimin, liberal düşüncenin karşısında toplum mühendisliğinin sözcüleri, temsilcileri olarak konumlandırmaktadırlar."

Göle'ye göre mühendisler 1980 sonrasında ise "dava adamı" yerine "teknik adam" olmayı yeğlemiş, ilkesel ve ideolojik inançlar yerine icraata yönelik pragmatik yaklaşımı benimsemiş ve "ideolojiler üstü" bir görünüm kazanarak, siyasette yumuşamayı temsil etmiştir. Bu yaklaşımın temsilcisi Anavatan Partisi ve Turgut Özal olmuştur.

Benzer yaklaşım bugün de mühendisler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Örneğin 29 Mart 2009 yerel seçimleri için Çankaya Belediyesi'nin CHP Belediye Başkan Aday Adaylığını açıklayan ve Türk Mühendisler Birliği Derneği (TMBD) Genel Başkanı olan Bülent Gürsoy, kendisini tanıtırken, sol çevrelerle, iş çevreleriyle ilişkileri, içinde yer aldığı etkinlikler yanında, mühendis olması nedeniyle "proje ve gerçekçi" olduğunu vurgulamaktadır: "İnşaat mühendisi olmam nedeniyle analitik düşünce yapısına sahibim, proje ve gerçekçiyim"

Göle'nin aktardığına göre 1988 yılında ANAP'lı bir mühendis kendilerini şöyle tanımlamaktadır:

"Bizim mühendis olarak şöyle bir özelliğimiz var. Biz rakamlarla konuştuğumuz için karşıya kendimizi kabul ettirmemiz kolay olur. Yorumcu değiliz, rakamlarla konuşan bir kesimiz. Bir avukata, bir iktisatçıya, bir bürokrata benzemeyiz. Tatbikata gelinceye kadar kâğıt üzerinde etüdünü yaparız ama uygulamaya gelince artık çözümü bitmiştir, tek yolu vardır, uygulama tektir."

Göle, ANAP iktidarı dönemini "mühendisler iktidarı" olarak değerlendirmekte ve iktidarda ve toplumdaki pragmatizmi "mühendis ideolojisine" bağlamaktadır. Bu dönemde mecliste mühendis/mimar kökenli olan milletvekilleri oranı gerçekten de %20'lere çıkmıştır. Ancak Özal'ın mühendis kökenli olması ve mecliste mühendis kökenli milletvekillerinin sayısının artmasını "mühendisler iktidarı" olarak değerlendirmek doğruyu yansıtmamaktadır. Çünkü bir yandan meclisin toplumsal bileşimi bize dönemin özelliklerine ilişkin bilgiler verse de gerçek iktidarı yansıtmaz. Türkiye'de 1946-1973 dönemindeki bütün meclislerde en kalabalık meslek grubu Hukukçular olmuştur. Ama bu dönemi herhalde bir "hukuk" dönemi olarak değerlendirmek mümkün değildir. Öte yandan 1983 ve sonrasındaki bütün meclislerde ise en büyük ağırlık mühendislerde değil ticaret erbabındadır.

Beyaz yakalı çalışanlar, literatürde genel olarak bireysellikleri ve kişisel kariyer eğilimleri kuvvetli olan, sendikal örgütlenmeye uzak çalışanlar olarak değerlendirilmektedir.

"Endüstride çalışan mavi yakalı işçinin geleneksel olarak sendikalaşma eğilimi daha yüksektir. Ayrıca endüstride çalışanlar için sendika aracılığı ile ortak çıkarların savunulması daha yararlı ve işlevsel görünmekteydi. Oysa hizmet sektörünün büyümesi ile sayıca artan beyaz yakalı işçiler için ne sendikalaşma bir gelenek ya da bir miras olarak algılanmakta ne de ortak dayanışma duygusu yüksek olmaktadır. Beyaz yakalı çalışanlar, hem çalışma koşulları nedeniyle hem de daha çok orta sınıf değerlerine sahip olduklarından, sendikal mücadele yerine bireysel mücadeleyi yeğlemektedirler. Meryem Koray da sayıca ve oransal olarak artmakta olan "beyaz-yakalı işgücünün kendi içinde farklı nitelikler taşıması, farklı işler yapması, farklı koşullarda çalışması nedeniyle çok daha karmaşık bir işgücü yapısının" ortaya çıkmakta olduğunu vurgulamaktadır. (Koray, 2008, s. 220-221) Koray bu karmaşıklıkta beyaz-yakalıların çalışma koşullarının fabrikada çalışanlara göre daha heterojen olmasını ("beyaz yakalı işgücünün çalışma koşulları arasında inanılmaz farklar ortaya çıkmaktadır") önemli bir farklılık olarak tanımlamaktadır.

Ülkemizde özel sektörde çalışan beyaz yakalıların ve mühendislerin örgütlenme sendikal örgütlenme eğilimi gerçekten de oldukça zayıftır. Ancak bu durum yapısal olmaktan çok dönemsel bir eğilim olarak değerlendirilebilir. Özel sektörde çalışan beyaz yakalıların yaşadığı örgütsel engellerin ötesinde “kapıkulu” geleneğinden gelmenin, siyasal iktidarlara daha bağımlı olmanın dezavantajlarına da sahip olan bir beyaz–yakalı çalışan grubu olarak ‘memur’ların yaşadığı pratik ülkemizde göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde 12 Eylül Anayasası ile her türlü hakkın budandığı şartlar altında, ‘amirinden izin almadan basına demeç bile veremeyeceği’ ifade edilen “memurlar”, yasalara rağmen kitlesel şekilde sendikalar kurmuştur. Bu sendikalar kapatıldığında kitlesel eylemlerle tepki göstermişlerdir. Sürgünler, soruşturmalar ve cezalara rağmen ve 10 yılı aşkın uzun bir süre boyunca yasal bir düzenleme olmadan kamu çalışanı sendikaları varlıklarını sürdürmüşlerdir. Getirilen yasal düzenleme grev ve toplu sözleşme hakkını tanımamış olsa da, özellikle KESK içinde bir araya gelen kamu çalışanları kendilerini yasalarla sınırlamadan zaman zaman gerileyen, zaman zaman güçlü ve kitlesel eylemlerle bir mücadele sürdürmektedir. Yine mevcut koşullarda sendikaların sınırlı faydalar sağlamasına rağmen %55’in üzerinde bir sendikalaşma oranı önemsenmesi gereken bir örgütlenme oranı olarak görülmelidir.

3. MÜHENDİSLERİN YAŞAM VE ÇALIŞMA KOŞULLARI

Mühendislik öğrenimini bilinçli olarak tercih edenlerin bir kısmı tercihini mesleğe duyduğu ilgiyle açıklamaktadır. “Çeliğe şekil vermek, yeni bir şey yaratmak” beklentisi söz konusudur. Öte yandan, “daha iyi iş olanakları, toplumda saygınlık” gibi ekonomik ve sosyal beklentiler de insanların mühendislik öğrenimine yönelmesinde etkilidir. Eğitim hayatı boyunca bir yandan bu beklentiler kuvvetlenmekte, ancak bir yandan da gerçeklikle yüz yüze gelindikçe bir hayal kırıklığı oluşmaktadır.

TMMOB 2006 araştırmasına göre mühendislerin %65,5’i öğrenim görmek istediği mühendislik dalına girmiştir. Gönülünde bir başka mühendislik dalı yatanlarla birlikte bu oran %79 oranına yükselmektedir. Her 5 mühendisten birisinin en çok eğitim görmek istediği meslek mühendislik değildir.

Mühendislerin yarısından biraz fazlası ise mesleğiyle ilgili olarak düş kırıklığı yaşamıştır. En çok düş kırıklığı yaşanan nedenler iş bulma olanakları, para kazanma olanakları, mesleki uygulamaların tatmin edici olmaması olarak sıralanmaktadır.

Mühendislerin gelirlerini diğer çalışanlarla karşılaştırdığımızda gelirlerin diğer ücretli çalışanlardan yukarıda olduğunu ancak beklentilere göre düşük kaldığını görmekteyiz.

TMMOB 2006 araştırmasında MMŞP’lere kişisel ortalama aylık gelirleri de sorulmuştur. MMŞP’lerin %15,6’sının 1000 TL’den düşük; %35,6’sının 1000-14999 TL arası; %19,4’ünün 1500-1999 TL arası; %13,6’sının 2000-2999 TL arası; %8,5’inin 3000 TL ve üstünde geliri olduğu görülmektedir. Çalışma konumları açısından gelir sıralaması yukarıdan aşağıya üst düzey

yöneticiler, işverenler, orta düzey yöneticiler, yönetim görevi olmayan ücretliler, emekliler, işsizler şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Araştırma bulgularına göre ortalama gelir 1250-1499 TL aralığında oluşmaktadır. Özel sektörde çalışanların ortalama gelirleri 1500-1999 TL aralığındayken kamuda çalışanlarınkı 1250-1499 TL arasındadır. Kadınlar MMŞP'lerin gelirleri de ortalamanın altına düşerek 1000-1249 TL aralığındadır.

Aynı dönem içinde 2006 yılında net asgari ücret 380 YTL, 2007 yılında ise 403 YTL'dir.

Bir karşılaştırma yapabilmek açısından Birleşik Metal İş Sendikası tarafından üyeleri arasında 2008 yılı Mayıs-Haziran aylarında yapılan araştırma verilerine göre işçilerin %56,6'sının kişisel aylık geliri 900 TL'ye kadar; %26,5'i 901-1300 TL arasında; %12,3'ü 1301-1700 TL ve %4,7'sinin aylık geliri 1700 TL üzerindedir.

Yararlanabileceğimiz bir başka kaynak ta MESS'in ücret araştırmalarıdır. MESS'in 2006 yılında üye işyerlerinde yaptığı çalışmadan derlediğimiz verilere göre mühendis grubunun ortalama geliri aynı işyerinde çalışan mavi yakalıların 3,5 katı, çalışmanın yapıldığı tarihte uygulanan asgari ücretin ise yaklaşık 6 katıdır. Bununla birlikte işe giriş ücretleri brüt olarak 589 YTL'ye kadar düşebilmektedir. Bu miktar 2006 yılında geçerli olan brüt 531 YTL'li asgari ücretin çok az üstündedir. Değişik konumlar için işe giriş ücreti 700-800 YTL arasında değişmektedir. Yeni mezun mühendislerin işe giriş ücretleri asgari ücrete yaklaşmakta, ancak deneyim kazandıkça ücretlerinin hızlı şekilde yükseleceği beklentisi sürmektedir.

Bu veriler bize mühendislerin işçileşme süreci yaşamakla birlikte, ücret düzeyi açısından diğer işçilerden belirgin şekilde yüksek bir düzeye sahip olmaya devam ettiğini göstermektedir.

Mühendisleri sendikalaşma açısından değerlendirdiğimizde 2006 yılında ücretli/maaşlı çalışanların %17,6'sının sendika üyesi olduğunu görüyoruz.

1998 araştırması verilerine göre özel sektörde ücretli çalışanlar içinde sendikalaşma oranı %0,5'tir. Kamu sektöründe ise %25,7 olarak gerçekleşmiştir.

Her iki dönemde de bu oranın önemli kısmının kamu çalışanı (memur) sendikası üyelerinden oluştuğunu tahmin etmek mümkündür. Bu noktadan değerlendirildiğinde memur statüsünde çalışan mühendislerin örgütlenme eğiliminin çok düşük olmadığı görülmektedir.

TMMOB 2006 araştırmasında sorulan "sizce mühendis mimarlar sendikalarda yer almalı mıdır? Evetse, hangi tür sendikalarda?" sorusuna %49,4 oranında "Evet, yer almalıdır" cevabı verirken, "Hayır, yer almamalıdır" diyenlerin oranı %23,4'te kalmıştır. Hangi tür sendikalar sorusunda ise en büyük grup %25,5 ile "sadece mühendis/mimar/şehir plancılarına ait sendikalarda" diyenler

olmakta, bu grubu %15 ile “sadece teknik elemanlara ait sendikalarda” diyen grup izlemekte, daha sonra %9,1 ile kamu çalışanları sendikalarında” ve %3,4 oranında “işçi sendikalarında” diyenler gelmektedir. Bu sonuçlar oransal değişimler olmakla birlikte TMMOB'nin 1976, 1998 araştırmalarında ortaya çıkan yüksek oranlı meslek sendikacılığı eğiliminin devam ettiğini göstermektedir.

SONUÇLAR

Yakın geçmişimize baktığımızda farklı mühendis temsiliyetleri görmek mümkündür. 1970'li yıllarda İnşaat Mühendisi Süleyman Demirel zaman zaman Başbakan, zaman zaman ana muhalefet partisi lideridir. Makina Mühendisi Necmettin Erbakan ise Ecevit ve Demirel hükümetlerinde Başbakan Yardımcısı olarak yaralan bir politikacıdır. Yine aynı dönemde Elektrik Mühendisi Turgut Özal bir dönem DPT müsteşarı, daha sonra işadami, bir ara Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası (MESS) Başkanı, sonrasında ise Demirel hükümeti döneminde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar Vekili ve Başbakanlık Müsteşarı olmuştur. Her üçü de sağ eğilimlidir ve ülkede yönetici konumlardadır.

Öte yandan aynı yıllarda mühendis ve mimarların meslek örgütü olan TMMOB'nin yönetimi sola geçmiştir ve yukarıda sözü edilen yöneticilerle zıt konumlarda aktif bir muhalefet çizgisi izlemektedir. 1970 yılında İnşaat Mühendisleri Odası, Süleyman Demirel'i Onur Kurulu'na sevk etmiş ve meslekten men cezası vermiştir.

1980'li yıllar göz önüne alındığında Elektrik Mühendisi Turgut Özal'ın Başbakan Yardımcılığı yaptığı 12 Eylül hükümetleri döneminde TMMOB'nin çeşitli birimlerinin çalışmaları durdurulmuş, eski TMMOB başkanı dönemi cezaevinde geçirmiştir.

İçinde bulunduğumuz yıllardaysa sendikalaşma nedeniyle 400'e yakın işçisini işten çıkartan Sinter Metal patronu mühendis iken, TMMOB'ye bağlı birimler ise direnişçi işçilerin yanında yer almaktadırlar.

Bir meslek grubu olarak mühendisler homojen bir topluluk oluşturmazlar. Farklı sınıfsal pozisyonlarda yer almaktadırlar. Alanda çalışma yapanların önemli bir kısmı mühendislerin çoğunluğunu ara bir sınıf konumunu temsil eden orta sınıf konumunda gruplandırmaktadır. Bununla birlikte durağan bir pozisyon tartışması da durumu çözümlenmeye yeterli olmamaktadır. Hem nesnel değişimler (üretim sistemlerindeki dönüşümler, kapitalizmin krizi) hem de öznel faktörler (sınıflar mücadelesinin seyri) diğer toplumsal katmanlarda olduğu gibi mühendislerin çoğunluğunu da etkileme olanakları taşımaktadır.

Mühendisler içinde, analitik düşünme, hesap kitaba dayanma gibi nedenlerle toplumun diğer kesimlerinden farklı bir düşünme yöntemine sahip bulunduğu fikri yaygındır. Ancak, varsayılan bu

özgün düşünce yöntemi de tek yönlü bir şekilde işlememektedir. Mühendisler, toplumdaki genel eğilimlere benzer şekilde farklı siyasal konumlarda yer almaktadır.

Mühendislerin teknokratik bir yönetim anlayışına sahip olduğu varsayımının kuvvetli dayanakları ise görülmemektedir.

Beyaz yakalılarının ve mühendislerin bireyci olduğu, örgütlenmeye yatkın olmadığı görüşü de farklı dönemlerin farklı pratikleri tarafından doğrulanmamaktadır. Mühendisler 1970-71'de TEK-SEN'de örgütlenmiş ve kitlesel olarak eylemlere katılmıştır. 12 Mart sonrasında ise gerek TMMOB bir muhalefet örgütüne dönüşmüş, gerekse de TÜTED aracılığıyla mühendisler diğer teknik elemanlar ve işçilerle mücadelelerini ortaklaştırmaya çalışmıştır. 19 Eylül 1979'da yapılan iş bırakma eylemi de kitlesel bir şekilde hayata geçmiştir. 1990 ve 2000'lerin kamu çalışanı mücadelelerinde de hem birçok mühendis öncü pozisyonunda yer almış, hem de mühendis kitlesi, zaman zaman diğer kesimlerin biraz altında da olsa, sendikal mücadelede yer almıştır.

Yaşam, bize, teknik elemanların içinde bulunulan toplumsal ve ekonomik şartlara bağlı olarak yüksek eylem kapasitelerinin olabildiğini göstermektedir. Bu noktadan sonrası, mevcut potansiyeli açığa çıkarma iddiasındakilere düşmektedir.

Ertuğrul BİLİR

Makina Mühendisi

** Bu bildiri Karaburun Bilim Kongresi'nde Mühendislik ve Akademi oturumunda sunulmuştur.*

KAYNAKÇA

- Adams, James L. (2004). Bir Mühendisin Dünyası. Çev. Cem Soydemir. 13. Basım. TÜBİTAK. Ankara.
- Akkaya, Y. (2005). Çıkar Grupları ve Korporatist Temsil: TMMOB Örneği. http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=3504 (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2009)
- Artun, Ali (1999). Fordizmin ve Mühendisin Dönüşümü. TMMOB. Ankara.
- Atmaca, M. (23 Ekim 2004). "50. Yılında TMMOB Örgütlülüğü Forumu". TMMOB 50 Yaşında 1954-2004. Ankara. TMMOB, sa. 174-182.
- Bayülken, Y. (22-23 Eylül 2007). "Üretim Sürecinde Ücretli, İşsiz Mühendis, Mimar ve Şehir Plancılarının Yeri ve Toplumsal Konumları". TMMOB Mühendislik, İstihdam ve Ücretlendirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı. MMO. İstanbul. sa. 45-50.

- Bilir, E. (2009). Ülkemizde Mühendislerin Sendikalarla İlişkileri. www.politeknik.org.tr (Erişim Tarihi: 07.06.2009)
- Birlik Haberleri (11 Nisan 1975). S. 11. <http://www.tmmob.org.tr/pdf/1775.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2009)
- Birleşik Metal-İş. (2008) Üye Kimlik Araştırması 2008. İstanbul
- Braverman, Harry. (2008) Emek ve Tekelci Sermaye. Çev. Çiğdem Çıdamlı. Kalkedon. İstanbul
- Cirhinlioğlu, Zafer (der. ve çev.) (1996) Meslekler ve Sosyoloji. Gündoğan Yayınları. Ankara
- Derber, Charles (1983). Managing Professionals: Ideological Proletarianization and Post-Industrial Labor. Theory and Society, Vol. 12. No.3. 8May, 1983, pp.309-341
- Ehrenreich, B ve Ehrenreich, J. (1996). Profesyonel Yönetici Sınıf. Meslekler ve Sosyoloji. Der. ve Çev.: Zafer Cirhinlioğlu, Gündoğan Yayınları: Ankara, sa. 197-230
- Gevgilili, A. (1973). “Türkiye’de Teknokrasi, Teknik Elemanın Türk Toplumundaki Sosyo/Ekonomik Konumu” Türkiye Mühendislik Haberleri (İMO), S. 218, Mayıs 1973.
- Göktürk, A. (2008). TMMOB Örneği İle Meslek Odalarında “Özelleşme!..”. İktisat Dergisi, S. 494-495, Mart-Nisan. sa. 60-71.
- Göle, Nilüfer. (2004). Mühendisler ve İdeoloji. Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere. Üçüncü Basım. Metis Yayınları. İstanbul.
- Günergun, F. (22 Ekim 2004). “Osmanlı Mühendis-Mimar Cemiyetinden TMMOB’ye Mühendis-Mimar Örgütlenmeleri”. TMMOB 50 Yaşında 1954-2004. Ankara. TMMOB, sa. 42-50.
- Gürsoy, B. (2009). <http://www.karadenizbayrak.com/haberdetay.asp?haberID=1434> (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2009)
- Güvenç, K. (2004). TMMOB’nin Kuruluşuna Kadar Türkiye’de Mühendis-Mimar Örgütlenmesi. TMMOB 50. Yıl Andacı. Ankara: TMMOB. sa. 9-14
- Koray, Meryem (2008). Sosyal Politika. 3. Baskı. İmge Kitabevi. Ankara
- Köse, A.H ve A. Öncü. (2000). Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik Türkiye’de Mühendisler, Mimarlar. TMMOB. Ankara.
- Köse, A.H ve A. Öncü. (2000b). “Türkiye’de mühendis-mimarlar: Ekonomik Sınıf Konumları ve İdeolojik Oluşumları”. Toplum ve Bilim, S. 85, Yaz 2000. sa.9-35.

- MESS (2006). Ücret Araştırması 2006-1. MESS Yayınları. İstanbul.
- MESS (2007). 2006 Aylık Ücretli Personel İçin Ücret Araştırması. MESS Yayınları İstanbul.
- Openheimer, M. (1996) Profesyonelin Proleterleşmesi. Meslekler ve Sosyoloji. Der. ve Çev.: Zafer Cırhinlioğlu, Gündoğan Yayınları. Ankara, sa. 151-168.
- Öngen, Tülin (2000). Teknik Emek gücünün Sınıfsal Profili. Toplum ve Bilim. S. 85. Yaz 2000. sa. 60-76
- Özkol, S. (1999), Türkiye ve Dünyada Teknik Elemanların Sendikal Deneyimleri, Teknik Elemanlar ve Sendikalar Sempozyumu. İstanbul. Birleşik Metal-İş. sa.57-60.
- Öztürk, T. (2004). “25. Genel Kurul Açılış Konuşması (1980)” TMMOB 50. Yıl Andacı. TMMOB. Ankara.
- Şenkal, Abdülkadir (1999) Sendikasız Endüstri İlişkileri. Genel Olarak Dünyada ve Türkiye’de. Kamu-İş. Ankara
- Şolt, F. (1974). Sendikalaşma Paneli. Teknik Güç. 1 Aralık 1974.
- Tanık, B. (1991). “Sorumluluk, Üretkenlik, Etkililik, Demokratiklik vb. ve TMMOB”. Birikim, S. 29, Eylül 1991. 26-28.
- Taylor, Frederick W. (2003). Bilimsel Yönetimin İlkeleri. Çev. H. Bahadır Akın. 2. Baskı. Çizgi Kitabevi. Konya.
- TMMOB. (2004). TMMOB 50. Yıl Andacı. TMMOB. Ankara
- TMMOB (2009). Türkiye’de Mühendis-Mimar-Şehir Plancısı Profil Araştırması, TMMOB. Ankara.
- Türk Dil Kurumu (1979). Türkçe Sözlük. 6. Baskı. Ankara.
- Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi. (1998). TEKSEN ve Teknik Personel Eylemi, C. 3. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı
- Yenilmez, Muammer (2007). Türkiye’de Mühendisler ve Siyaset. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://tez2.yok.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.06.2009)

İnternet Kaynakları

- http://www.dho.edu.tr/dho_tarihce.html (Erişim Tarihi: 08.06.2009)

- <http://www.itu.edu.tr/?itu-hakkinda/tarihce> (Erişim Tarihi: 08.06.2009)
- <http://www.msgsu.edu.tr/msu/pages/16.aspx> (Erişim Tarihi: 08.06.2009)